

Pavla Cmoreja, Jozefa Viceníka i Václava Černíka.

Publikácia Karola Kollára systematicky pokrýva aj ďalšiu dôležitú oblasť slovenského sociálno-filozofického myslenia: je ňou oblasť disentu a nezávislého myslenia. Venuje pozornosť myšlienkovému odkazu Svätopluka Štúra v práci *Zápasy a scestia moderného človeka* vydanéj z jeho pozostalosti i spracovaníu korpusu myšlienok Milana Šimečku, Miroslava Kusého a Ladislava Hanusa. Recenzovaný zborník editorov J. Kusej a P. Zazajaca o Milanovi Šimečkovi nazvaný podľa rovnomennej konferencie usporiadanej pri príležitosti piateho výročia jeho úmrtia *Prítomnosť minulosti a minulosť prítomnosti* obsahuje okrem konferenčných príspevkov aj jeho dovtedy neuverejnené rukopisy.

Nezanedbateľný význam majú aj recenzie zborníkov predstavujúcich pokus o nové spracovanie sociálnych dejín Slovenska z hľadiska dejín ideí. Týka sa to aj prístupov opierajúcich sa o znalosť výsledkov i myšlienkových iniciatív súčasných sociálno-vedných disciplín a výskumov.

V predloženej publikácii má čitateľ možnosť oboznámiť sa s komentovanými dejinami výskumu dejín slovenského filozofického a politického myslenia, ako aj s percepciou tých ideí a koncepcií, ktoré v uvedenom výskume zohrávali kľúčovú úlohu. Čitateľovi sa ponúka možnosť a príležitosť oboznámiť sa s dejinami výskumu v období transformácie spoločnosti.

Tibor Pichler

---

prof. PhDr. Tibor Pichler, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR
e-mail: filotrpr@savba.sk

IDEÁLY, MYŠLIENKY A OSUDY SLOVENSKEJ AVANTGARDY

VLADIMÍR BAKOŠ: *Avantgardistický projekt modernity*. Bratislava: Veda 2006, 300 s.

Kniha Vladimíra Bakoša upriamuje pozornosť na spoločensky nekonformné hnutie, modernistický programový pohyb odohrávajúci sa v 20. – 40. rokoch minulého storočia v slovenskom prostredí. Ponúka pohľad na avantgardu ako na pokus reformulovať program moderny a presadiť vlastný ideálny projekt, ktorý bol významnou etapou a súčasťou dlhodobějších modernizačných tendencií. Autor podčiarkuje, že slovenská avantgarda zohrala dôležitú úlohu vo vývine moderného umenia a vedy u nás, ale súčasne predstavuje aj osobitnú iniciatívu s dosahom na širší socio-kultúrny kontext. Avantgardistom nešlo len o implementáciu modernosti do slovenskej literatúry, umenia a vedy, ale aj o sociálnu modernitu, t. j. o celkovú socio-kultúrnu zmenu, modernizáciu spoločenského života, o Slovensko ako modernú krajinu. Intelektuálny modernizmus mal byť komplementárnou súčasťou, obrazom i katalyzátorom celkového pohybu slovenskej spoločnosti v smere paradigmy modernosti. Niesol v sebe aj moment nonkonformného nesúhlasu až revolty voči dovtedajšiemu sociálnemu usporiadaniu a kultúrnym pomerom a chcel sa aj spolupodieľať na pokuse o radikálne prekonávanie dovtedajšieho stupňa modernizácie.

Bakoš sa opiera o vymedzenie pojmu avantgardy ako radikálnejšej formulácie a re-

flexie ideí a hodnôt modernity. Avantgardný modernizmus chápe ako kritickú reakciu na jednostrannú civilizačnú, inštrumentálnu racionalitu modernity. Európska avantgarda 20. storočia sa svojím spôsobom vymedzovala nielen voči konzervatívnej tradícii, ale aj voči predchádzajúcim podobám či etapám modernej skúsenosti – novovekej moderne v širšom zmysle slova, ktorú kriticky reflektovala v snahe reformulovať samotný zmysel modernity. Takže ako jeden z variantov modernity predstavuje pokus o radikalizáciu modernistického projektu. Bakoš sa tiež prikláňa k názoru, že program vedeckej a umeleckej avantgardy, odohrávajúci sa v európskom kontexte v prvej tretine 20. storočia, nemožno chápať ako zásadne odlišný od programu postmodernity; medzi nimi je viac-menej kontinuita. Hoci sa postmoderna odvrátila od sociálnej utopickosti, resp. revolucionizmu avantgardy, možno v nej vidieť nie anti-modernu či trans-modernu, ale čiastočne aj práve napĺňanie intencií avantgardy 20. storočia.

Vo svojej knihe nás V. Bakoš s profesionálnou dôkladnosťou a veľmi zasvätené prevedie dejinami slovenského avantgardného hnutia so zreteľom na horizont zosúvzťažnenia aktivít vedeckej a umeleckej avantgardy v spolupráci scientistov a surrealistov, ktorá predstavuje významný pokus o „snúbenie“ racionality s iracionalitou, zdanlivo antagonistických oblastí vedeckého diskurzu a umeleckej imaginácie, ktoré navzájom komunikovali a vytvárali spoločný kontext. Vysvetlí nám motivácie, myšlienky a ideály, ktoré sa zobrazili v dielach a aktivitách, ale aj v osudoch jej protagonistov. Kontext tohto hnutia mu umožní aj hlbší prienik do tvorby takého známeho a často spomínaného autora, akým je Igor Hrušovský. Bližšie nám osvetlí aj to, že ľavicovo orientovaní prívrženci scientisticko-štrukturalistickej školy sa po skončení vojny celkom prirodzene zapojili do modernizačných premien, i to, ako mohli podľahnúť ilúzii, že aj v rámci záväznej paradigmy marxizmu budú môcť pokračovať vo vlastnom úsilí. Ako o tom hovorí sám autor, viera v moc objektívnej, exaktnej vedy, v možnosti racionálneho uchopenia a utvárania sveta, aktívneho konania v súlade s vlastnou „logikou vývinu“ splynula u nich s utópiou nového, revolučného sociálneho poriadku. Domnievali sa, že komunistami zavádzaný politický systém dokáže vyriešiť problémy, s ktorými zápasila spoločnosť na ceste k modernite. Avšak kultúrne a spoločenské pozície, ktoré títo intelektuáli získavali vďaka vlastnej a tvorivej aktivite, spochybnili tým, že povýšili fiktívne historické ciele nad vlastné poznanie.

Knihou V. Bakoša ukazuje zakladateľský význam modernizačného projektu tej generácie, ktorá vstúpila do arény slovenského života na sklonku 30. a rozvinula svoje aktivity v priebehu 40. rokov 20. storočia. Jednotlivé kapitoly hovoria o jej konkrétnom vklade do zložitého procesu presadzovania modernity v slovenských podmienkach; konkrétne o iniciatíve Vedeckej syntézy, o inšpiratívnom stretnutí scientizmu a surrealizmu, o novej poetike nadrealizmu, ale aj o peripetiách zástoja avantgardistov v meniacich sa povojnových podmienkach, o ich pokračujúcom teoretickom úsilí, osobitne o snahe I. Hrušovského konštituovať vedeckú filozofiu a rozvinúť vlastný variant dialektickej štrukturalológie, ako aj o programovej revitalizácii štrukturalistickej metodológie v slovenskej vede v 60. rokoch, po ktorých nasledovala totalitná reglementácia štrukturalizmu v rokoch normalizácie.

Bakošova práca teda prináša možnosť hlbšie porozumieť takému zaujímavému fenoménu v našej kultúre, akým avantgardistický projekt modernity nesporne bol. Ponúka nám zároveň cennú možnosť utvrdiť sa v názore, že slovenská moderná kultúra predsta-

vuje svojbytný fenomén, autentický štruktúrally celok, pričom jeho súčasti nie sú nesvojprávnymi imitáciami cudzích vzorov a inšpiračných zdrojov; že v prípade tvorivej kultúrnej aktivity nešlo iba o domáci „prepis“ cudzokrajných izmov a smerov. Ako hovorí aj jeden z recenzentov M. Hamada na zadnej obálke Bakošovej knihy, ide o jedinečné dielo. Navyše treba dodať, že sa vyznačuje zrelou odbornosťou, disponuje precíznym kritickým historickofilozofickým prístupom, ale aj odvahou nanovo sa pozrieť na veľmi dôležitú etapu tvorivých iniciatív a myšlienkového vývoja v našich novodobých dejinách.

Blanka Šulavíková

PhDr. Blanka Šulavíková, CSc.
KVS BK SAV
Dúbravská cesta 9
813 64 Bratislava 1
SR

NA POMEDZÍ, ALE NIE NA OKRAJI...

ANDREJ KOPČOK: *Na pomedzi filozofie a politiky. Výber z filozofických, sociologických a historických štúdií a článkov*. Bratislava: Báčsky Petrovec 2007, 323 s.

Publikácia predstavuje rozsiahly textový materiál. Text je špecifický tým, že ide do istej miery o reedíciu, resp. o súborné vydanie upravených príspevkov, ktoré už boli publikované v rozpätí uplynulých piatich desaťročí. Texty vo forme štúdií a článkov boli publikované na stránkach vedeckých periodík (Filozofický časopis SAV, Filozofia, Sociológia, Organon F), ako aj vo vedeckých kolektívnych monografiách (*Dejiny filozofie na Slovensku v XX. storočí*, 1998; *Človek a odcudzenie*, 1967), ale aj v odbornom zahraničnom periodiku Nový život. Zostavený súbor textov je len výberom z rozsiahlej publikačnej činnosti autora a, žiaľ, je v ňom jasne identifikovateľná vynútená „normalizačná“ prestávka v publikačných možnostiach A. Kopčoka, ktorá trvala takmer dve desaťročia. Preto v danom súbore štúdie z tohto obdobia (70. a 80. roky 20. storočia) chýbajú a ťažisko práce spočíva v teoretickej produkcii autora po návrate do vedeckého života v 90. rokoch 20. storočia. V tejto súvislosti treba vyzdvihnúť trvalú autorovu afinitu s filozofickým spôsobom myslenia a kontinuálne sledovanie odbornej problematiky. O tom svedčí skutočnosť, že aj po takmer dvadsaťročnej profesionálnej exkomunikácii z filozofického prostredia bol po návrate na svoje „domovské“ pracovisko odborne pripravený a schopný pokračovať v prerušenej vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti. To sa, žiaľ, nepodarilo všetkým jeho generačným, rovnako postihnutým druhom.

Prácu samotnú autor tematicky a do istej miery aj chronologicky vnútorne rozčlenil na tri časti. Prvá časť má názov *Proti dogmám a schémam* a obsahuje dve štúdie z relatívne liberálneho obdobia druhej polovice 60. rokov, ktoré vyvrcholilo v spoločenskom živote procesom známym ako Pražská jar. Prvá časť *Človek v konflikte so svetom a so svojimi výtvormi* je upravenou úvodnou štúdiou k zborníku štúdií juhoslovanských autorov, ktorý vyšiel v roku 1967 pod názvom *Človek a odcudzenie*. Druhá štúdia, ktorá obsahovo úzko korešponduje s názvom prvej časti knižnej publikácie, má názov *O súčasných príčinách zjednodušovania v slovenskej filozofickej historiografii*. V tejto štúdiu sa